

EKONOMICKO-PRÁVNÍ ASPEKTY BEZPEČNOSTI POTRAVIN V ČESKÉ REPUBLICE PO VSTUPU DO EVROPSKÉ UNIE

ECONOMIC-LEGAL ASPECTS OF FOOD SAFETY IN THE CZECH REPUBLIC AFTER ENTRANCE IN THE EUROPEAN UNION

Jaroslav Homolka, Josef Sajdl

Anotace:

V příspěvku je pojednáno o tom, jak členství České republiky v Evropské unii přineslo pro oblast kvality a bezpečnosti potravin výrazné zvýšení nároků pro činnost všech subjektů působících v potravinovém řetězci. Tyto změny jsou vyvolány rozsáhlými požadavky v této oblasti, které jsou zakotveny v předpisech Evropské unie. V České republice před jejím vstupem do EU probíhaly intenzivní činnosti v oblasti legislativní, tak i v přípravě potravinářských podniků na změněné podmínky.

Klíčová slova:

Bezpečnost potravin, právní úprava, nařízení Evropské unie, kontrolní systém, investiční výdaje

Abstract:

In a contribution it is dealt with a significant increase of demands for an activity of all subjects working in the food chain, which was brought with a membership of the Czech Republic in the European Union for an area of food quality and safety. These changes are invoked by large requirements in this area, which are embedded in the EU regulations. In the Czech Republic before its entry in the EU intensive activities took place in legislative area as well as in a preparation of food enterprises for changed conditions.

Keywords:

Food safety, legal adjustment, regulation of the European Union, a checking system, investment expenditures

ÚVOD

Jedním ze znaků vyspělé lidské společnosti je snaha této společnosti o maximální ochranu zdraví svého společenství. Ochrana zdraví se týká mnoha oblastí života takovéto společnosti. Jednou z významných oblastí je výživa lidí. Jedná se pak především o kvalitu a bezpečnost spotřebovávaných potravin. V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie jsem povinni se řídit unijními předpisy týkající se této oblasti.

CÍL A METODIKA PŘÍSPĚVKU

Cílem předkládaného příspěvku je zachytit některé významné změny a dopady pro oblast bezpečnosti potravin v České republice po jejím vstupu do Evropské unie. Proto z hlediska metodického postupu jsou nejprve uvedeny základní pilíře politiky bezpečnosti potravin v Evropské unii. Dále na to navazuje charakteristika přizpůsobení České republiky na uplatňování uvedených pilířů bezpečnosti potravin. Základní metodou zpracování je srovnávací analýza.

Výsledky uváděné v tomto příspěvku jsou součástí řešení výzkumného záměru PEF ČZU Praha MSM 41100013 – podporovaného MŠMT České republiky.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Existující politika bezpečnosti potravin v Evropské unii je založena v principu na třech pilířích a sice na stále se zpříšňující legislativě týkající se potravin, na činnosti nově zřízeného Evropského úřadu pro bezpečnost potravin (EFSA) a na systému účinné kontroly.

Pilíře politiky EU v bezpečnosti potravin

Do nedávné doby existující potravinová legislativa EU byla roztržštěná do různých nařízení, směrnic, národních norem a jiných dokumentů. V případě vyskytujících se problémů byla přijímána stále nová opatření, jako snaha nastalé problémy řešit. Byla pocítována nezbytná potřeba sjednocení potravinového práva EU. K řešení tohoto stavu přispělo nařízení rady č. 178/2002, které vstoupilo v účinnost během roku 2003. Toto nařízení se zabývá potravinovým právem obecně, stanovuje společné principy regulující potraviny i krmiva, postupy v případě krizí apod. Toto nařízení stanovilo odpovědnost každého článku potravinového řetězce, který se lapidárně označuje odpovědnost od farmy po vidličku. V rámci celého řetězce musí být zajištěna dokladovost, tj. zajištění identifikace problému a zdroje tohoto problému. Mimo dalšího upřesnění tohoto pojmu nařízení č. 178/2002 uvádí, že potraviny a krmiva uváděná na trh Společenství musí být odpovídajícím způsobem označena z hlediska identifikovatelnosti. Odpovědnost za případnou závadnost potravin, dle tohoto nařízení nekončí u výrobce potravin, jak tomu bylo dosud, ale je vztažena i na prvovýroce.

Druhým pilířem je zřízení Evropského úřadu pro bezpečnost potravin. Unie k jeho zřízení přikročila po dlouhých diskusích. Úřad bude poskytovat nezávislá vědecká doporučení v souvislosti s bezpečností potravin. Vlastní řízení rizik však zůstane v kompetenci Evropské komise a členských států. Úřad bude zajišťovat koordinaci mezi jednotlivými státy a má zajistit vědecké vyhodnocování rizik. V případě potravinové krize pak přímo komunikovat s veřejností a dávat jí potřebné informace. V čele úřadu stojí představenstvo složené ze zástupců členských zemí a Evropské komise.

Třetím pilířem bezpečnosti pak je kontrola. Ta nadále spadá do kompetence národních orgánů. Evropská komise bude zajišťovat koordinaci kontrol a posouzení opatření, které členské státy dělají. Dosud existují mezi členskými státy v tomto směru rozdíly.

Rozšíření EU a nezávadnost potravin

Vstupní jednání o volném pohybu zboží v rámci EU se zabývala podrobně potravinovou legislativou zaměřenou na pravidla hygieny, kontroly, na označování potravin, balení potravin a problematiku geneticky modifikovaných potravin. Jednání o zemědělství se zabývalo též veterinárními a fytosanitárními opatřeními a problematikou výživy zvířat. Úkolem během přístupových jednání bylo zajistit úplné převzetí unijních norem přístupujícími státy a připravovat i reformu administrativních struktur v této oblasti. Všechny kandidátské země byly požádány o vypracování strategie bezpečnosti potravin na národní úrovni za účelem získání informací, prohloubení spolupráce úřadů a orgánů zodpovědných za bezpečnost potravin.

Během roku 2001 byla v ČR zpracována národní strategie potravinové bezpečnosti a v prosinci přijala vláda usnesení „Strategie bezpečnosti (nezávadnosti) potravin v České republice“. Strategie vychází ze zásad obsažených v Bílé knize Evropské komise o zdravotní nezávadnosti potravin. Podle analýz Ministerstva zemědělství bylo rozhodnuto, že do doby vstupu ČR do EU není třeba zřizovat úřad obdobný Evropskému úřadu pro bezpečnost potravin.

Pro komunikaci s tímto úřadem a systematické posuzování rizik a kontakty s veřejností byla ustavena „Meziresortní koordinační skupina pro bezpečnost potravin“ složená ze

zástupců státní správy a ústředních ředitelů kontrolních orgánů, jako poradní orgán ministra zemědělství. Jako výkonný orgán pro vpředu uvedené činnosti byl na Ministerstvu zemědělství zřízen „Odbor bezpečnosti potravin“.

Po vstupu České republiky do Evropské unie se připravuje po evropském vzoru i založení jednotného národního úřadu pro bezpečnost potravin. Jedná se o požadavek unie, aby se dozor, který je dosud rozdělen na několik institucí sjednotil do jedné. Dosud se kontrolou a dozorem v této oblasti zabývá Státní zemědělská a potravinářská inspekce, Státní veterinární správa, Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský, Státní rostlinolékařská správa a Hygienická služba. Zvláště pro malé potravinářské podniky tato roztržitost kontrolní činnosti výše uvedených orgánů a jejich časté kontroly jsou neúměrně zatěžující. Je připraven k zavedení nového informačního a komunikačního systému pro kontrolu potravin ze strany Státní zemědělské a potravinářské inspekce. Tento systém bude navazovat na evropský Systém rychlého varování pro potraviny a krmiva (RASFF), který shromažďuje informace o potravinách nebo krmivech, která představují vážné ohrožení zdraví lidí. Centrum v Bruselu, kam budou zasílány informace rozděluje informace o nebezpečných výrobcích do tří kategorií: Alert – obsahuje informace o nebezpečném výrobku, který se vyskytl na území některé

členské země

Non-alert – ohlašuje nebezpečné výrobky, které byly zachyceny na hranicích unie

News – jsou související informace důležité pro dozorové orgány

Příprava potravinářských zpracovatelských podniků na podmínky EU

Přísné hygienické normy platí v EU především pro zpracování surovin živočišného původu. Zodpovědnost za to, zda podniky tohoto typu splňují všechny podmínky pro dobavy zboží na jednotný trh má Státní veterinární správa, která provedla kontrolu všech těchto zpracovatelských kapacit k 31. 12. 2003. Podle splnění požadavků dané legislativy rozdělila tyto podniky do 3 skupin:

- podniky, které splňují podmínky dané harmonizovanou legislativou
- podniky, které ještě nesplňují některé podmínky a požadavky o přechodné období po vstupu do EU a týká se to 36 podniků (nejvíce zpracovatelů masa)
- podniky, které nejsou schopny podmínky splnit a dnem vstupu ČR do EU svoji činnost ukončí

Do třetí skupiny patřily především některé malé provozovny, kde naplňování podmínek EU by vyžadovalo vyšší rozsah investic, na který by neměly dostatek finančních prostředků a který by byl neúměrný rozsahu jejich produkce. Dále se jednalo o poměrně zastaralé provozy.

Velké zpracovatelské podniky pro živočišné suroviny se připravovaly na uplatnění přísných unijních hygienických norem v oblasti potravin v dostatečném předstihu. Pro rekonstrukce a modernizaci svých provozů využívaly finančních podpor jak z národních zdrojů, tak i z unijních zdrojů z předvstupní pomoci především z programu SAPARD. V jednodušší situaci byly podniky zpracovávající rostlinné produkty, kde unijní předpisy se příliš neliší od dosavadních hygienických požadavků v České republice. Podniky, které požádaly o přechodné období po toto období mohou distribuovat své výrobky pouze v rámci České republiky.

ZÁVĚR

Evropská unie klade velký důraz na problematiku kvality a bezpečnosti potravin ve všech členských státech. Pilíře pro tuto oblast jsou komplexně zpracovaná legislativa, zřízení Evropského úřadu pro bezpečnost potravin a systém účinných kontrol. V příspěvku je stručně pojednáno o náplni uvedených pilířů. Před vstupem ČR do EU probíhal intenzivní proces přizpůsobení českých právních norem v této oblasti normám komunitárního práva. Před vstupem do EU byl úspěšně dokončen. V ČR se po vzoru EU připravují institucionální změny pro zajištění důsledné bezpečnosti potravin. České zpracovatelské podniky, především pro živočišné produkty, které chtějí dodávat své výrobky na jednotný trh unie musely vynaložit hodně úsilí a finančních prostředků pro splnění unijních požadavků ve svých provozovnách a nebo požádaly o přechodné období pokud se jim přizpůsobení nepodařilo před vstupem do EU.

Seznam použité literatury:

- Homolka, J., Havránek, V., Sajdl, J.: Právní zabezpečení kvality potravin. In.: Tvrdoň, J. a kol.: Determinanty trvale udržitelného zemědělství po vstupu ČR do Evropské unie. Závěrečná zpráva V. etapy MSM 41100013, PEF, ČZU Praha, ISBN 80-213-1165-7
- Večerková, H.: Budou potraviny v budoucnu bezpečnější? MF Dnes 26. 4. 2004, ročník XV
- Alterová, L.: Startuje úřad pro potraviny. Zemědělec č. 19/2003, ročník XII
- ICEU: Nezávadnost potravin ve světle rozšíření. Euromagazín č.1/2004

Kontaktní adresa:

Prof. Ing. Jaroslav Homolka, CSc.
Ing. Josef Sajdl
PEF ČZU Praha, Katedra zemědělské ekonomiky, Kamýcká 129
165 21 Praha 6 – Suchbátka
tel.: +420 224 382 285
e-mail: homolka@pef.czu.cz